

EVANG. EGYZHÁZ ÉS ISKOLA.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Előfizetés díja:

Egész évre. . . 12 kor.
Fél évre. . . 6 „
Negyedévre . . 3 „
Egy szám ára 24 fill.

Felelős szerkesztő és kiadó:

V E R E S J Ó Z S E F.

Hirdetés díja:

Egész oldal . 16 kor.
Fél oldal . . . 8 „
Negyed oldal . 4 „
Nyolczad oldal . 2 „

Bajaink forrásai és orvoszerei.

A világon minden fejlődésnek van alávetve. A mi nem fejlődik, aláhanyatlak, a hanyatlás pedig egy az elhalással, pusztulással. „A kor folyam, mely visz, vagy elmerit, úszója, nem vezére az egyén!” Az árral szembe úszni: lehetetlen. A ki azt nem akarja, hogy kinevessék, a ki azt nem akarja, hogy ki- és elmerüljön: annak úszni kell az árral, haladni kell a korrall, helyes, természetes irányban kell előre haladnia, fejlődnie.

Protestáns egyházunk lobogójára is a haladás és fejlődés jelszava van aranybetűkkel felírva. Egyházunk csak addig lesz igazán protestáns, igazán krisztusi egyház, a míg haladni, a míg fejlődni tud.

Ma, úgy látszik, nincs ehhez ereje, nincs ehhez tehetsége. Mint a vadász golyójától sebzett büszke bérczi sas hever csonkán, bénán az út porában. Mint a megnyirbált szárnyú árva madár aldogál nagy búsan keskeny ketreczébe zárva. Felrepülne, messze szállna, messze, messze csak hogy el van metszve szárnya! Próbálgatja: nem bírná-e szárnya még fel? de hiába. Nem bírja. Elbágyadtan, elaléltan hull a föld porába ismét vissza! Mi ennek az oka? Vagyis — jobban mondva — mik ennek az okai? Szerény véleményem szerint három: 1. szegénység; 2. közönyösség; 3. határozatlanság és — a mi ezzel szorosan összefügg — a túlságosan nagy szabadelvűség.

1. Hogy egy nagyon is elcsépelet frázist idézünk, egyházunk fejlődéséhez három dolog szükséges: pénz, pénz és pénz! Egyházunknak pedig ez van legkevesebb.

Az emberiség fejlődésével lépést tart az egyes emberek igényeinek, szükségleteinek a fejlődése is. Minél civilizáltabb a nép, annál többek

szükségletei, annál nagyobbak igényei. Így — hogy közönséges példát említsek: a mai civilizált korban nem jár már az az egyszerű paraszt ember sem szürdalmányban (ma már ilyent pénzért sem kapni,) hanem szép posztó ruhában. Közönséges parasztlányok nem járnak önmaguk készítette házi vászonban, hanem szepességi, meg nem tudom én hová való gyári vászonból készült, zsidó kézből drága pénzen vásárolt rossz vászonruhában.

Az egyes ember szükségleteinek szaporodásával, igényeinek fejlődésével meg lépést tart az egyes testületek szükségleteinek szaporodása, igényeinek fejlődése. A fejlődésnek természetes következménye, hogy a két legfőbb testület, az állam és egyháznak szükségletei, igényei is évről-évre szaporodnak, nagyobbodnak. Ki fizesse, ki viselje ezeket? Ki más, mint a misera contribuens plebs?! Hiszen nekünk protestánsoknak, nincsenek milliókat érő javaink; nincsenek milliók felett rendelkező püspökségeink, nekünk csak egyházi adó alatt görnyedező, elsüllyedéssel küzdő szegény egyházaink vannak. De ezek — sajnos — vannak nagy számban! Nem is csoda. Avagy ki kívánhatná attól a nyomorult néptől, a ki maga is kénytelen az árral úszni, kénytelen a kor követelményeinek megfelelően élni, öltözködni, táplálkozni, — holott jövedelmi forrásai meg alig szaporodtak valamicskét, — mondom, ki kívánhatná tőle azt, hogy a maga magasabb házi budgetje mellett még az államnak és az egyháznak évről-évre emelkedő budgetjét is megbirja? Az államnak még csak megadózik, mert máskülönbön exequálják, hanem mire az egyházra kerül a sor, akkorra már se pénz, se posztó; mindent elnyelt a nagy Moloch! Hátha még lelkeszének is — a kor követelményeinek megfelelő — magasabb fizetést kellene adnia! Mert hiszen ma már az

sem járhat ám dédapjáról reá maradt galléros köpenyben; sőt — ha azt nem akarja, hogy megénekeljék, — nem várhatja be azt sem, míg Luther kabátja kivirágzik s zöldül! — mi lenne akkor?

Itt van a bajok punctum salienſe, mely megbénítja egyházunk fejlődését; mely zsibbasztólag és dermesztőleg hat egész egyházi beléle tünkre. Ezt kell mindenekelőtt megszüntetnünk, ezt kell mindenekelőtt orvosolnunk, ha boldogulni, előre haladni akarunk.

Az orvoslás első módja, — szerény nézetem szerint — a következő volna:

Írja össze minden gyülekezet összes egyházi szükségletét. Mutassa ki gyónó személyeinek számát és állami adóját. Ezen kimutatások terjesztessenek fel a kerület útján az egyetemes egyházhoz azon megkereséssel: mondja ki az egyetemes egyház, hogy hiveink 20, vagy 30% egyházi adónál magasabbat elviselni nem tudnak (a római katolikusok még ennyit sem fizetnek.) A mi a 20, vagy 30%ból ki nem kerül, azt kérje, követelje a magyar államtól! Attól a magyar államtól, a melyért, a melynek szabadságáért és alkotmányáért hitőseink annyit, mindent áldoztak! Hiszen nagy kérdés: volna-e ma magyar állam, ha protestánsok nem lettek volna?! Mostoha gyermekeinek milliókat adott, — édes gyermekei morzsalékokat talán szintén megérdemelnek!

A szegénység közös bajunk testvéreinkkel, a reformátusokkal. Legyen közös az orvoslás is. Különállva gyengék vagyunk; mi is, ők is. Egyesülve erősek leszünk. Ha külön emeljük fel szavunkat: elhangzó szó lesz az; de ha együtt kiáltunk, akkorát kiáltunk, hogy Kárpátoktól Adriáig visszhangzik! Hiszem, hogy illetékes helyen is meghallják! s megérkezik végre a rég várt panacea.

Pénze van az államnak elég. Hiszen az évi számadás mindig 20—30 millió fölösleggel záródik. Ebből csak kerül egy-két milliócska a szegény protestánsoknak is!

De van az orvoslásnak egy másik módja is. Ne csak könyörögjünk, ne csak követeljünk, hanem segítsünk magunk is magunkon, úgy segít meg Isten, úgy segít a magas kormány is bennünket. Kövessünk el mindent, hogy hiveink minél pénzesebbek, minél jobb módúak legyenek. Azon legyünk, hogy ne csak a szelle-

miekben, hanem az anyagiakban is erősek legyenek; ne csak a szellemiekben, hanem az anyagiakban is vezérszerepet vigyenek. Tanuljunk az ellenféltől. Mit tesznek ott, a hol szilárd talajt éreznek lábaik alatt? Összevásárolják az evangélikus birtokot. Ha meghallják, hogy egy evangélikus birtok kerül eladásra, minden követ megmozdítanak, hogy annak birtokába jussanak. Kívessük mi is az ő példájukat. (Sok helyen követik is már és pedig fényes eredménnyel.) Ha meghalljuk, hogy községünkben pápista birtok kerül eladásra, azonnal hívjuk össze hiveinket. Buzdítuk a vételre őket. Ha nem volna elég pénzük: eszközöljünk ki számukra olcsó kölcsönöket; ha a birtok nagy: osztassuk fel velük (Péter vegyen ennyit, Pál ennyit) s ha csak lehet, ne engedjük pápista kézre.

E mellett tanítsuk meg népünket helyesen gazdálkodni; jövedelmét helyesen beosztani. Nyisunk elötte új jövedelmi forrásokat; így halad előre a jólétben; így veti meg a biztos fundamentumát annak, hogy az egyház is boldogulhasson, haladhasson és fejlődhessen.

2. A szegénység mellett nem kisebb baja egyházunknak a közönyösség, az egyházi ügyekkel való nem-törődés sem!

Egyházunk mindig szegény egyház volt. Sohasem duskálkodott a világi javakban. Sohasem voltak nagy uradalmi. Mikor alkalma lett volna is azokat szerezni, — csak kezét kellett volna utána kinyújtani, — akkor sem kellett azok neki. Még sem volt soha, még az üldözések szomorú korszakában sem, jelene oly sötét, jövője oly sivár, mint ma, a felvilágosodás és szabadság korszakában! Mi ennek az oka? Az, hogy a multban a szegénység mellett volt hitbuzgóság, volt áldozatkészség, volt hegyeket megmozgató hit, — ma meg szegények is vagyunk (szegényebbek, mint a multban) s hozzá még hitünk sincsen, közönyösek is vagyunk!

Járjuk, végig egyházi gyűléseinket. Mit látunk azokon! Ők útvesztőjét és szívet fagyasztó jég-hideg közönyt. Világi uraink távolmaradásukkal tüntetnek. A kik megjelennek, azok is csak betekintenek; alig várják, hogy megszökthessenek. Csak elvéte találunk egy egy buzgó, lelkes férfit, a kit a hitbuzgóság visz el gyűléseinkre s a ki igazi apostoli buzgósággal segíti kormányozni egyházunk hajóját.

Vagy fordítsuk tekintetünket templomaink felé.

A főnnepeken még csak megtelnek azok, de a többi közönséges vasárnapokon? . . . csak úgy konganak az ürességtől! Kik azok, a kik itt is üvölgözésükkel tüntetnek? ismét világi uraink! Hitőseik udvari lelkészeket tartottak, még a csatamezőn is bibliát olvastak: Ők! . . . nem érzik szükségét Istenigéje olvasásának és hallgatásának! Pedig mit várjunk a szárazfától, ha az élőfa is meddő?! . . . Csoda-e a sok veszteség a vegyes házasságoknál?! . . .

Végül tekintsük a jótékonyság, az áldozatkészség mezejét. Talán az megvigasztal, felemel. Nem. Ez sem. A fényes, dicső mult után itt is sötét jelen, — a sötét jelen után ki tudja milyen jövő következik?! Hol vannak azok a szép idők, a midőn egyházi nagyjaink igazán nagyok voltak, igazán fénylettek, mint tündöklő, csillagok; a midőn azok, a kik előljárára, vezérszerepre voltak hivatva, igazán megértették az intést: a kinek több adatott, attól több is kivántatik s nevük fénylő csillag gyanánt ragyogott a jótékonyság, szeretet és áldozatkészség áldott mezején!

Ma? . . . ha egy kicsit magasabb az egyházi adó . . . de jobb erről nem beszélni. Ne szólj szám, nem fáj fejem!

Csak egy szerény példacskát hozok fel.

A dunántúli egyházkerület 2 évvel ezelőtt eltörölte a supplicatiót, — de meghagyta az önkéntes adományokat. S az eredmény? Difficile est satyram non scribere! 1000 frt helyett alig 300 frt! Miért? Azért, mert azok, a kik eddig a 7—8 supplicánsnak ugyanannyi frtöt adtak, most az egy soproni iskolának is csak egy frtot adnak. Sőt van olyan is, a ki semmit sem ad. A supplicánst nem merte üres kézzel elereszteni, — a kurátort azonban van szíve elutasítani!

A mely hadsereg nem lelkesül az ügyért, a melyért harcol: előre megvert sereg az. Elvesztette csatáját még mielőtt csatát vívott. Elvesztette zászlóját, még mielőtt kibontotta azt!

Ha azt akarjuk, hogy egyházunk a kor követelményeinek megfelelően haladhasson és fejlődhessen; ha meg akarjuk valósítani egyházunk dicső jelszavát, úgy lelkes, hitbuzgó, bátor hadseregre van szükségünk, a melyben mind egyért s egy mindért fárad, küzd és harcol.

Hol vegyünk ilyen bátor, lelkes hadsereget? Teremtsünk! Hol termett a honvéd 48-ban? Mi varázsolta elő őket csendes magányukból, békés otthonukból? Kossuth lelkes szava. Az a tudat, az

a meggyőződés, hogy szent ügyért, igazságért kötik fel a kardot.

Nekünk is lelkesitenünk, gyűjtanunk kell beszedjeinkkel! Igaz, hogy nem adatott mindenkinek — még ha pap is — az ékesen szólás tehetsége. De az igazságnak nincs is okvetlenül szüksége arra, hogy cifra ruhába öltöztessük s elragadó páthosszal tolmácsoljuk. Az igazság a maga keresetlen egyszerűségében is diadalmaskodik; megtalálja a szívekhez az utat s lángra gyűjtja azokat. Csak a Krisztust! csak a tiszta, szent igazságot hirdessük! hirdessük azt — az apostol szavai szerint — még a háztetőkről is, mert a napok gonoszak, akkor lassan-lassan előjönnek, a kik eddig rejtve voltak; terem egy lelkes és bátor sereg, a mely mindeneket magával ragad. S csakis ha ily lelkes, bátor hadsereggel küzdhetünk, akkor remélhetjük, hogy rajtunk a pokol kapui sem vehetnek diadalt!

3. Egyházunk bajainak harmadik forrása, fejlődésünknek harmadik nagy akadálya a határozatlanság és a túlságos nagy szabadság.

Nem hiába gúnyolnak bennünket szintelen lutheránusoknak, — azok vagyunk a legnagyobb mértékben. Határozatlanság, habozás és ingadozás minden egyházi kérdésben! Ha egy kissé keményebb határozatot kell hozni, vagy ha egy ilyen meghozott erélyes határozatot végre kell hajtani, mindig ott van hátunk mögött a Mumus! az oportunitás! Az Istenért, valahogy ellenkezésbe ne jöjjünk a krisztusi szeretettel! meg ne sértsünk valakit, mert az könnyen bosszút állhat rajtunk: elpártolhat tőlünk. Hadd pártoljon! Hisz Krisztus urunk megmondotta már: a ki velünk nincsen, ellenünk vagyon! Már pedig a ki egy igazságos határozat miatt, — a mely talán sérti önző érdekét, — hűtlen lesz hozzánk, az sohasem is volt velünk! az mindig ellenünk dolgozott! az veszedelmesebb ellenségünk volt annál, a ki nyíltan, homlokban támad ellenünk. Ments meg Uram az ilyen jóbarátoktól, — ellenségeinkkel majd elbánnunk magunk is!

Vagy igazunk van, vagy nincs igazunk. Tertium non datur! Ha nincs igazunk, legyen bátorságunk ezt is bevallani: ha pedig igazunk van, mondjuk ki azt bátran; hirdessük az egész világnak, félretéve minden mellékes érdeket. Hisz az igazság szent és sérthetetlen. Az igazságért még halni is dicsó! Ezért halt meg maga Üdvözítőnk

is. Az igazság nem bukhatik el. Az igaz ügynek előbb-utóbb győznie kell!

Merjünk valahára nyíltan is, bátran is küzdeni. Hirdessük az egész világnak: nincsen senkiben másban üdvösség, mint az Úr Jézus Krisztusban! Hirdessük bátran, hogy ezt az üdvösséget egyedül egyházunkban találhatjuk fel, Tegyük úgy, mint 48-as honvédeink: vegyük el a fegyvert az ellenség kezéből és saját fegyverével verjük meg. Extra ecclesiam non est salus! Helyes. De ez az egyház nem a pápista, hanem a protestáns egyház! Hisz ez az igazi letéteményese Krisztus tanainak; ez az igazi hirdetője Krisztus istva evangéliomának; ez az igazi hirdetője Isten országának! A római és görög katolikus nem igazán keresztyén egyház; csak névleg az; valósággal az Antikrisztus egyháza, a mely ellen testtel, lélekkel küzdeni minden jóra való protestáns embernek kötelessége!

Nagy Lutherünk merte ezt mondani, merte ezt megtenni. Pedig mögötte akkor még nem állott az evangéliom szerinti keresztyének milliányi tábor! S mi félünk ezt megtenni? Félünk nyíltan szembeszállani a mi ősi ellenünkkel, a mely szünetlen háborgat bennünket, csak fegyvereit változtatja?! . . . Semmit tőle ne féljünk, csak a Krisztus oltalmában higyjünk. Ám dühösködjék, ám fenekedjék . . . nincsen rajtunk semmi hatalma, urunk Krisztus őtet megbirta!

Igy beszéljünk és ne másként. Ne rémitsen meg bennünket emberi erő és hatalom! Ne riasszon vissza: a szabadeivűség és a szeretet. Hisz ezek nemcsak meg nem tiltják, de sőt egyenesen kötelességünké teszik, hogy így cselekedjünk, hogy az igazságot — pedig hát mi az igazság, ha nem az, a mit mi hirdetünk? — semmi féle szabadelvű szeretetnek, semmiféle túltengő loyaltásnak alá ne rendeljük!

Hogy azonban ebben a harcban, melyet minden vonalon a legnagyobb erélyvel és határozottsággal meg kell indítanunk, ha azt nem akarjuk, hogy az ellenség — mint a túlradó folyam — napról-napra fogyassza a biztos talajt lábaink alatt: ne kelljen minden lépten-nyomon belső bajokkal küzdenünk, ne kelljen saját katonáinkat agyonlódözéssel fenyegetni, ha visszafordulnak, — teremtsük meg végre-valahára az egyházi fegyelmet!

Egyházunk hadakozó egyház. Kell hogy az legyen! Rákényszeríti az ellenség! Egy hadsereg-

ben vasfegyelemre van szükség. E nélkül maga magát sorvasztja, pusztítja s előbb-utóbb szétmállik. Már maga ez is eléggé indokolja a sokak által hangoztatott kívánságot: teremtsük meg az egyházi fegyelmet!

Igen ám, de . . . Egyházi fegyelem és Krisztusi szeretet! Hogyan fér ez össze. Könnyen! Példát adott rá maga isteni mesterünk, midőn belépve a jeruzsálemi templomba s meglátva az oda betolakodott kúfárokat (ad anelogiam: szentév, búcsújáró helyek, bűnbocsátó czédulák, — egyházunkban a reversalis adás!) ostort ragadtott s azzal verte ki Istennek házából a kalmárlelkeket.

Sőt még ha nem találnánk is az Írásban ily világos példát arra, hogy Krisztus maga sem volt ellensége az egyházi fegyelennek, még akkor sem következnek az, hogy tehát az egyházi fegyelem ellenkezik Krisztus szellemével, Krisztus tanításával.

Ne feledjük, hogy Ő maga nem alapított — jobban mondva: nem alakított — látható egyházat. Krisztus egyházát látható alakban csak halála után alakították tanítványai. Krisztus Urunk — éppen mivel nem volt látható egyháza — könnyen el lehetett egyházi fegyelem nélkül. De mihelyt az egyház látható alakot öltött, azonnal szükség volt az egyházi fegyelemre is. S az első keresztyének csakugyan életbe is léptették az egyházi fegyelmet s a szent történelem tanúsága szerint nem egy esetben nagyon üdvösen és hasznosan alkalmazták is azt.

Krisztus tanításával tehát nem ellenkezik az egyházi fegyelem. De nem ellenkezik az egyház érdekével sem. (Sokan ugyanis azért ellenzik, mert attól félnek, hogy többet árt mint használ.) Mert hát mi is tulajdonképpen az egyház érdeke? Az e, hogy számban, vagy pedig az, hogy lényegben legyen erős? Az e, hogy minél többen vallják: én Krisztusé vagyok, de a valóságban tudja Isten hová tartozom; vagy pedig az, hogy 5, vagy 10% al kevesebben vallják azt, de ezek azután egytől-egyig mind megbízható igaz keresztyének? Én azt hiszem, hogy az utóbbi. Hiszen nem a numerus, hanem az erő dönt; már pedig az erő nem mindig ott van, a hol a nagyobb numerus van. Nem az a hadsereg remélheti a győzelmet, a melynek száma talán kétszer, háromszor akkora, mint az ellenségé, — de ennek $\frac{2}{3}$ -da gyülevész, csőcselék nép, — hanem

az, a mely egytől-egyig jól fegyelmezett, bátor, lelkes katonákból áll; a melyben nincsen gyáva, nincsen áruló!

Az ingadozó, gyáva katona csak kárára van a hadseregnek. Az ingadozó, gyáva katonák nem egy hatalmas hadsereget döntöttek már veszedelembé, nem egy fényes győzelemnek sirját ásták meg.

Egyházunkon is csak teher az ilyen se hideg, se meleg evangélikus keresztyén. Hadd jöjjen el az emberfia, kezében a maga szóró lapátjával! Hadd jöjjen el a nagy rostálás idejé! Hulljon a szemét, az ocsu! szakadjon el az ingadozó, a gyáva! Maradjon csak a java, a lelke egyházunknak, ezzel sokkal többre megyünk, mint a mostani, nagyon is kevert elemekből álló hadsereggel.

Teremtsük meg az egyházi fegyelmet!

Egyházunk átmeneti korszakot él. Szükség van ebben az egyházi fegyelemre is, mert e nélkül mint oldott kéve, széthullunk, elmállunk! — Meglehet, az első hatás visszahatás lesz. Meglehet, sok máz lehull egyházunk testéről; meglehet, sokan elpártolnak: de a kik megmaradnak, azokra legalább biztosan számíthatunk; azokról legalább biztosan tudjuk, hogy a mieink! — hogy azok velünk és értünk, — mellettünk és Krisztus mellettünk küzdenek, ha kell utolsó lehelletig, ha kell: utolsó csepp vérig!

* * *

Ezekben igyekeztem röviden vázolni azon okokat, melyek — véleményem szerint — bajainknak fő kútforrásai, melyek előre haladásunkat, szabad mozgásunkat, fejlődésünket megakadályozzák. Felsoroltam az orvosszerek közül is egynehányat. A ki még többet és még jobbat tud: mondja el. Nagyon kívánatos volna, hogy e fontos kérdés felett, mely egyházunknak életkérdése, minél behatóbb eszmecsere indulna meg, a mely eszmecsere eredménye minden esetre csak áldásos és üdvös lehetne evangéliumi anyaszent-egyházunkra!

Ügy legyen!

ALSÓKEMENESI.

A gömöri ág. hitv. ev. esperesség viszontagságai 1645—1670.

Részlet Mikulik József: „A gömöri ev. esperesség története” című kéziratos művéből.

Homonnay Mária elhunytja után esperességünk majdnem kizárólag Bakos Gábor párfogására volt utalva. Ezen iskolavégzett, hadban erős, hitbuzgó férfiú 1607. április 7-én született, a Bethlen és Rákóczy tele mozgalmakban tevékeny részt vett és 1666. június hó 5-én Csetneken bekövetkezett haláláig az ág. hitv. ev. vallást úgy Gömörben, mint Kishontban erős kézzel védte.

Iovcsanyi Kristóf, esperes 1645-ben elhúnyván helyébe a Csetneken 1645. május 3-án tartott közgyűlésen Golezius Joákim, rozsnyói német lelkész választott, mikor Kőszeghi István, murányi várkaplán, a hitehagyott Vesselényi Széchy Mária grófnőtől elüzetvén (propter apostasiam Comitissae Vesselianae.) búcsút vett az esperesektől (Prot. Schröter 398. l. ¹⁾)

Az 1646. január 18-án Balogon tartott közgyűlés, kivált Bakos Gábor tanácsára az ez évi pactata lefizetését azon indokból határozta el, „mivel már 2 éve, hogy az országgyűlés a haza lecsendesítésén fáradozván, erről hallgat!” (Prot. Schröter 412. l.) Ez évben már Fabriczi Mihály, kövii lelkész, az esperes. A vallásügy most már Gömörben is gonosz fordulatot vett, melyen az alapszabályoknak 1647. április 30-án Csetneken történt felolvasása igen keveset segített; már 1647. október 8-án Köviben keservesen panaszolja Nigrini Kristóf, hárskúti lelkész, hogy Andrassy Mátyás és neje Monoki Anna a róm. kath. vallásra tértek át és Dernón plébánost (pápicolam) is tartanak, kitől erőszakot szenvedni kénytelen („se vim pati,” Prot. Schröter 462. l.) 1648. április 21-én Jolsván elmondja az esperes, hogy farkas környékezi nyáját, a mennyiben a dereski plébános (sacrificulus) szemtelenül el-el látogat Kövibe és csábitgatja a hiveket (Prot. Schröter 465. l.) Az esperesség fontolóra vette a rendkívüli büntényt (crimen inordinatum) és két tagját küldvén a farkashoz óva intette, hogy ne merje területét átlépni. Hasonló panasszal lépett elő Regius Mózes, balogi lelkész, az ottani kálvinista prédikátor ellen és Branik Pál, sajó-gömöri lelkész, a tornallyai prédikátor ellen, ki otorokóczi hiveit térítgette. Ugyan ezen gyűlés végén

¹⁾ Kőszeghi István később sajó-gömöri, majd rozsnyói lelkésznek választatván, az esperességnek ismét tagja lett.

²⁾ Ezen határozat már világosan mutatja, hogy az egyház belátta, miképp a világiak támogatása nélkül semmire sem mehet és abból, hogy e határozat csak karhatalomról beszél és . . . papiroson is maradt, ismét azon ellenszenv néz ki, melyet az esperesség a világi befolyás ellen táplált és leküzdeni nem tudott.

Majer András, jolsvai lelkész, választatott esperesnek.

1651. május 3-án Jolsván ismét a cikkelyeket olvasták fel, különösen az e czélra összecsoportított tanítóknak, a lelkészeknek pedig ez úttal meghagyatott, hogy e szabályokat írják le magoknak és kiki a maga példányát a következő gyűlésen mutassa be, 1651. október 9-én pedig a néhai Fabriczi Mihály által kidolgozott „agenda“ állapotott meg, mely aztán egyöntetű eljárás végett minden egyes lelkésznek kiadatott (Prot. Schröter 573. l.)

Ez időben Andrassy Monoki Anna a csetneki és más tizedet konokul megtagadta a lelkészektől, mely okból a megye és az esztergomi érsek újból és újból, de mindig hiába kerestették meg. Több egyházban nagy zavar és rendetlenség észleltetvén, 1652. október 1-én Jolsván határozatra ment, hogy általános egyházlátogatás tartandó, a megye pedig megkeresendő, hogy „nagyobb tekintély okából“ két nemes tagját küldje ki az esperes oldalához (Prot. Schröter 580. l.) mintegy „világi karhatalom“ (brachium seculare) gyanánt.²

Ezen egyházlátogatás 1653. február 2-án vette kezdetét s 1653. márczius 8-ig tartott, mely alkalommal Majer András, jolsvai lelkész, esperes, Lyhan Márton, oláhpataki lelkész, alesperes és Remenik Mátyás, csetneki lelkész, jegyző által a süvetei, sajjögömöri, gömörpanyi, tamásfalvai, haloghi, budikfalvai, derencsényi, kietei, baradnai, ribniki, ratkói, bisztrói, rákosi, kövii, jolsvai, chisnói, vizesréti, sumjáczi, polomkai, hosszúrétii, rőczei, rozlosnai, csetneki, restéri, ochtinai, szlabosi, geczei, felsősajói dobsinai, oláhpataki, alsósajói, veszverési, betléri, hárskúti és rozsnói (összesen tehát 35) egyház lett beható vizsgálódás alá vonva.

Ezen, a hozott végzés ellenére világiak közbenjötté nélkül keresztül vitt egyházi vizsgálatnál esperességünk egy régi mulasztást is hozott helyre: az 1604-ben szerkesztett és 1610-ben Thurzó György nádor által megerősített cikkelyek ugyanis eddigelé az egyes községeknek bemutatva még nem voltak, csak most kezdték az esperesség tagjai belátni, hogy e cikkelyek csak akkor érvényesek és általánosan kötelezők, ha azokat a „hivek“ is elfogadják és ennél fogva 1653. január 16-án Csetneken elhatározatott, hogy ezen törvény az egyházlátogatás alkalmával magyar, német és tót fordításban minden egyháznak és minden tanítónak elfogadás és aláírás végett bemutatandó (Schröter 581. l.) Ezen határozat végrehajtása itt ott akadályokba ütközött; így pl. Dobsina városa 1653. márczius 4-én ezen szabályok ellen hevesen tiltakozott és azok aláírását egyenesen megtagadta; a szófogatatlan egyház 1653. május 6-án Jolsvára idéztetvén képviselői, Bodnár Kris-

tóf és Krausz Tóbiás által okát adta a tiltakozásnak, előterjesztvén, hogy a szabályok régi kiváltságát, melynél fogva lelkészét szabadon — az esperes befolyása nélkül — választhatja, sértik. De hiába volt minden, az esperesség a megye elé terjesztette az ügyet, Dobsina városa végre meghajolt és 1654. április 21-én Jolsván nemcsak aláírta és pecsétével megerősítette a cikkelyeket, de meg is követte az esperességet és 6 frotot is fizetett büntetésül. (Prot. Schröter 812., 589., 599. l.)

A cathedraticum ez időben Szirmay Péter (tizedes?) által ott is szedetett, a hol lelkész, templom vagy imaház sem volt és az esperesség kénytelen volt azt elűrni.

1654. április 21-én Stefanides János, betléri lelkész, választatott esperesnek, a rozsnói tanács már akkor nem egy bűnöst mentett fel az egyházi fenyték „a szégyen szemre kiállítás“ alól, mint 1654. szeptember 16-án Betlérén Kőszeghi István, magyar, és Pelér Farkas, német lelkész panaszolta (Prot. Schröter 605. l.) és bizonyára kevés sikerrel járhatott el a két tisztelendő úr, kik rozsnóra küldettek és óva intették a városi tanácsot, hogy ne vágjon az egyházi hatóság hatáskörébe. Az andrassy család a tized kiszolgáltatását konokul megtagadta és az esperesség hiába fordult e tárgyban Andrassy Miklóshoz, Monoki Anna fiához, hiába a megyéhez, az esztergomi érsekhez, az országgyűléshez.

Rozsnyon a nemzetiségi kérdés is támasztott zavart. A német lakosság u. i. nem tűrte, hogy a magyar „kántor“ is „rectornak“ czimeztessék, és a magyar lakossággal teljesen meghasonlott! Ezen ügy az 1655. április 20-án Betlérén tartott gyűlésen a rozsnói németek küldöttsége által panaszoké előterjesztetvén, az esperesség el nem tükölt fájdalommal vette tudomásul a dolgot és olyképen döntötte el, hogy a németesség elsőbbségét elismerte ugyan, de kérve-kérte a két „nemzetet“, hogy egyenlitsék ki barátságos úton az ügyet és éljenek békességben egymással.³

³) Megjegyzendő, hogy Rozsnóbánya a 16-ik században még egészen német volt, de a 17-ik század elején már nagyarádásnak indult úgy, hogy a csucsomi és nadabulai leányegyházak számára is csakhamar magyar káplánt kellett alkalmazni, sőt idővel a rozsnói „magyar egyház“ is megalakult, mely úgy mint hitszónoka, a német lelkész felügyelete alatt maradt. Ez így tartott 1653-ig, mikor a márczius 8-án tartott egyházlátogatás alkalmával Kőszeghi István panaszt emelt, hogy meghívó levele szerint „magyar predikátor“ és nem mint czimezni szokták „káplán“, egyszersmind kérte hiveit, nevezék inkább „masodlelkésznek“, mibe az esperesség belé is egyezett kikötvén azt, hogy „az első lelkésztől függő viszonyban maradjon!“

A magyar lelkész példáját csakhamar a magyar tanító is követte, mivel „a városi tanács“ valójában inkább a német lakosság azonnal nem tudott, nem akart megbarátkozni és a főnnebbi gyűlésen ugyancsak vitatta, hogy több, mint 200 éve, hogy a német elem az uralkodó Rozsnyon! Jellemző az 1655. évi vizsályra vonatkozó jegyzőkönyv szélére 1669-ben írt következő verscske:

„Cerne hic auxesin | meram amphibolin
A tempore Lutheri | nec dum sunt tot anni (czölzás a
[200 évre])

A támasz nélkül maradt, a róm. kath. és kálvinista üzemek által alá aknázott esperesség 1656-ban egy új és hatalmas ellenséget talált saját tűzhelyénél, mikor Lippai György és Vesselényi Ferencz Rozsnyóra telepítette volt a jezsuitákat; elrémült és megpuhult, már 1657. május 24-én Jolsván végzést hozott, mely szerint „Ötvös György, rozsnyói lakos még a legfelsőbb hatósághoz, az érsekhez, vagy a nádorhoz fordulhat, ha Windisch János szepesváraljai lelkész, a kassai lelkész és az egész — gömöri — esperesség tiltakozása daczára közeli rokonával mégis házasságra akar lépni. (Prot. Schröter 636. l.) Ily végzés 1645 előtt, mikor esperességünk még felsőbb hatóságot nem ismert, a lehetetlenségek közé tartozott volna!

1657. szeptember 25-én elmondja Stephandes János, betléri lelkész, alesperes, hogy a jezsuiták azzal gyanúsítják Peler Farkas, rozsnyói lelkészt, „mintha szolgálóját teherbe ejtette volna!“ Az esperesség meghagyta a bírónak, hogy vegye védelme alá a gyanúsított embert, egyszersmind arról is gondoskodván, hogy az alispán egy a helyszínére küldendő szolgabíró és esküdt által nyomoztassa az ügyet, (Prot. Schröter 643. l.) mely adat világosan mutatja, hogy a jezsuiták gyalázatos eszközöktől sem riadtak vissza, midőn az ev. lelkész tekintélyét, jó hírnevét tönkre tenni törekedtek.

1658. április 30 án Jolsván már egyszerűen tudomásul vétetik, hogy Uzapanyit és Alsó Balog a Kálvin hitre tért és ez évi október 1-én elmondatik, hogy Rozsnyón a jezsuiták a meg oly közeli rokonokat is összeadják és hogy a nép már nem is hallgat az ág. hitv. ev. lelkészekre! „Miután pedig a jezsuiták határaik közt nem szoktak maradni és mindenféle zavarokat támasztanak,“ következőleg „a rozsnyói ág. hitv. ev. egyház a legnagyobb veszélyben forgott és egy percze sem volt lelkész nélkül hagyható;“ 1658. október 1-én Jolsván Peler Farkas és Regius Jakab, rozsnyói lelkészeknek megengedettett, hogy ezen túl a gyűlésekre, se menjenek *) (Prot. Schröter 654, 157. l.)

Vesselényi Ferencz gömöri főispánnak válsztatván 1659. április 25-én Regius Jakab és Martini Agoston lelkészek kérelmére kiadott leve-

Hungarica natio | semper erat odio
Apud Rosnavienses | Teutones esse volentes
Primum desiderantes | locum et obtinentes.
At facta inversio | atque permutatio
Deus nos miseris | elevavit Hungaros
Tamen dilectionem | persequuntur eandem 1669.*
Ezen nemzetiségi kérdéstről különben (Prot. Schröter 323, 615. l.) még később is lesz szó.

*) Megjegyzendő, hogy 1654. április 21-én Jolsván hiába kérte a rozsnyói városi tanács: engedessék meg, mikép a hívek nagy számát tekintve csak egy lelkészük vegyen részt a gyűlésekben! „A kérelemnek hely nem adatik, mert a rozsnyói egyház régenté is népes volt és mégis mindkét lelkésze megjelent a gyűléseken!“ hangzott a válasz (Prot. Schröter 600 l.)

leben (lásd a csetneki esperességi levéltárban lévő eredeti okmányt!) pártfogása alá vette ugyan az esperességet, de a pártfogás írott malaszt maradt (Prot. Schröter 658. l.)

Az uzapanyiti kálvinista prédikátor Tamásfalvába is befurakodott és 1660-ban már annyira ment a dolog, hogy Párvi György, süvetei lelkész, a megyei törvényszék elé idéztetett. Az esperesség ugyan nem tágitott, nem adta meg magát és ezen esetben is Párvi Györgynek meghagyta, hogy ne merjen megjelenni, miután az 1608. I. és az 1613. IV. II. törvényzettek értelmében a lelkész felett nem a megye, hanem az esperesség ítél, (Prot. Schröter 668. l.) de a borslást meg nem akadályozhatta. Francisci István, előbb rozsnyói tanító, most oláhpatoki lelkész 1661-ben elűzetett és helyét egy róm. kath. plébános foglalta el;*) Molcsan János polomkai lelkész, remény és félelem közt tengődött, a mennyiben egyházában szintén róm. kath. plébános telepedett meg és 1661. szeptember 26-án Jolsván határozatba ment, hogy „miután szomorú és veszélyes idők álltak be és a pártfogók nagyobb része róm. kath. vagy Kálvin hitű, minden ág. hitv. ev. lelkész nagyon óvatosan járjon el, beszedeiben mérsékelje magát, az uraknak a kellő tiszteletet adja meg és óvakodjék őket felbőszíteni! (Prot. Schröter 675. l.) 1662-ben a betléri lelkész is elűzetett, mire két lelkész Andrassy Miklóshoz küldetett, hogy az elfoglalt egyház visszaállítását szép szerével eszközöljék! de bár a nép még 1665-ben is az ág. hitvalláshoz hiven ragaszkodott és pl. az oláhpatokiak azért, mert az asszonyok a „paterter“ nem tisztelték, 1665. április 14-ike körül a földes úr javára 100 arannyal lettek büntetve, a küldetés eredménytelen volt és e részben a megye is újból meg újból, de mindig sikertelenül kerestetett meg. (Prot. Schröter 682, 688.) A dolgok gonosz fordulatot vettek. Hunnius Pál balogi lelkész, a helvét hitvallásról „sarkasmussal“ beszélvén 1667-ben, kemény büntetést vett;*) a polomkai lelkész sorsát nem sokára a sumjáczi (Dionys János) is osztotta, ki jövedelmeitől teljesen elesett, miután hívei a nádor parancsából a róm. kath. várkaplánt (Murányban) tisztni kényszerültek. (1665. szeptember 22-én (Prot. Schröter 693. l.) Az esperesség a garami lelkész javára több éven át könyöradományokat gyűjtött és elrendelte, hogy az oláhpatoki és betléri egyházakban a szomszédos lelkészek felváltva végezzék a papi szolgálásokat utasításul advan nekik, hogy „a császári felségnek, a róm. pápa ő szentségének, az érseknek, a káptalannak és „másoknak“

*) Ez a földes úr, Andrassy Miklós műve volt, mert a lakosság, mint látni fogjuk, megmaradt az ág. ev. hitnél!

*) Hol van az idő, melyben esperességünk „a mohamedánus, zvingliánus, áriánus és más felekezet“ a „sacrifikulus“ és egyéb szavakkal csak úgy dobált? Hiába, a nemzés nem ismer elűzést!

a kellő tiszteletet megadják!!" (Prot. Schröter 686, 675, 699. l.)

1667-ben már Columbi András, szlabosi lelkész sem fizették Zabreczky László földes úr parancsából a hívek, Csetneken Widony András káplán nyomorgott, miután Andrassy Miklos által minden jövedelmétől megfosztatott, ez évben a gömöri főispánna választott II. Széchy Györgyhöz hiába küldettek Regius Jakab rozsnói és Nigrini Kristóf veszverési lelkész „protectionale” nélkül tértek vissza! 1668-ban Veszverésen is minden jövedelem nélkül volt a lelkész és 1670-ben Kaprini Izsák baradnai lelkész ellen is tört Zabreczky László.

Esperességünk egészen magára hagyatván és minden oldalról megtámadtatván mindinkább háttérbe szorult, több és több anya- és leányegyházat veszített és miután 1667-ben I. Rákóczy Ferenczhez, illetőleg a „pataki iskola” visszaállításához kötött reménye is meghiúsult és 1669-ben a tized mindenütt elfoglaltatott: fennmaradása is kérdésessé lett!

Hogy a tized elvétele után a lelkészek fizetését illetőleg kellő intézkedéseket tehessen és a még fennmaradt egyházakat a végenyészettől megmentse, az általános egyházlátogatást rendelte el, mely 1670. január 28-tól 1670. február 19-ig Veszverésen, A. Sajón, Kobeláron, Dobsinán, F. Sajón, Geczelen, Restéren, Szlaboson, Ochtinán, Csetneken, Rozlosnán, Kuntaploczán, Gömörpanyiton, Sajógömörön, Süvetén, Köviben, Ratkón, Ribniken, Budikfalván, Balogon, Derecsényben, Kietén, Baradnán, Bisztrón, Rákoson, Jolsvataploczán, Sumjácson, Hosszúréten, Róczén, Vizesréten, Chisnón és Rozsnón, összesen tehát 32 egyházban meg is tartatott. Polomka, Oláhpataka, Betlér, Tamásfalva, Jolsva, Hárskút, mint látjuk, teljesen elveszett és más egyházak is a magát befészkeltem róm kath. plebános mellett a létért folytonos küzdelemben állottak.

Kiemelem még itt, hogy esperességünk kérelhetetlen üldözőjétől, Vesselényi Ferencztől és a murányi összeesküvéstől teljesen távol állott, legalább semmi nyoma, hogy az e korszakbeli üzemekben részt vett avagy azokról csak tudomással is birt volna.

(Folyt. köv.)

BELFÖLD.

Beküldetett. Készséggel adjuk közzé a dunántúli ág. h. ev. egyházkerület püspöki titkárnak alább következő hozzánk beküldött levelét, a mely az 1897. év végéig a lelkészek által élvezett államsegély kérelmezése tárgyában a dunántúli ev. püspök által tett lépésekről és sürgető

felterjesztésekről szólván, őszinte örömünkre arról győz meg, hogy „az intézők” nem mindenütt hallgattak, sőt a mint éppen e levél is bizonyítja Gyurátz Ferencz püspök — igen helyesen — gyakori felterjesztéseivel sürgette az 1898. XIV. t. cz. 20. §-ának végrehajtását és pedig a mint erről Mohácsy Lajos püspöki titkár értesít — nem eredménytelenül, de szóljon maga a levél:

Nagytisztelendő szerkesztő úr! Az „Evang. Egyház és Iskola” december hó 19-én megjelent 51. számában a „Szerkesztői üzenetek”-ben Ch. Zs. úrnak szólva, az 1897. év végéig élvezett lelkészi államsegély ügyében szerzett tapasztalatainak felsorolása után, üzenetét ezzel zárja be: „Az érdekelt kongruás lelkészek hallgattak, az intézők hallgattak, — de jól jártak, a kik rám hallgattak!”

Nem tudom, hogy az intézők alatt kiket ért; valószínű azonban, hogy az esperesi, illetve püspöki hivatalokat méltóztatik ez alatt érteni, a minthogy tényleg ezek az intézők a jelzett államsegély kérelmezésében, miután az ő kezeiken át mennek fel az e tárgyban a miniszteriumhoz intézett kérvények.

A midőn egyrészt készséggel elismerem, hogy b. lapjában többször szótott ezen államsegélyről s buzditotta a lelkésztársakat, hogy folyamodjanak a segélyért, zörgessenek a miniszteriumnál: addig másrészt teljes tisztelettel felkérem, méltóztatásuk tudomásul venni, hogy ha talán egyéb helyen „hallgattak is az intézők,” a dunántúli püspök nem hallgatott, hanem többszöri felterjesztéseivel sürgette a kormányt az 1898. évi XIV. t. cz. 20. §-ának és a 3159/98. számú miniszteri leiratnak mielőbbi végrehajtását. A püspöki hivatal iktató könyvével tudom igazolni, hogy az elmúlt 1901. évben három ízben tett föl. Gyurátz püspök úr felterjesztést sürgetve az államtól a segély folyósítását. De sőt ugyancsak iktató könyvi adatokkal bizonyíthatom azt is, hogy ez ügyben ő méltósága már az 1900. év folyamán is többször intézett felterjesztést, így tehát egy teljes esztendővel előbb, mint azt szerkesztő úr b. lapjában sürgette. S a mikor a levélbeli többszörös felterjesztésnek nem volt eredménye püspök urunk személyesen kereste fel a kultuszminiszterium illetékes ügyosztályának vezetőjét s így szorgalmazta a kérvények elintézését.

S a sok utánjárásnak bizony még csak a múlt év decemberében láttuk eredményét, a kultuszminiszterium 21,120/901. számú leiratával 15 dunántúli lelkész részére utalványozta ki az 1897. év végéig élvezett államsegélyt. Gondolhatja szerkesztő úr, hogy biz gyakran gondolkoztunk a fellet, hogy vajjon mire vezet ez? Mert hisz elvégre is az egyházi főhatóság megkereséseire illik legalább válaszolni. De a miniszterium még csak nem is válaszolt a többszöri felterjesztésre. Ekkor

írtam én is éppen szerkesztő úr b. lapjában egy cikket az 1898. XIV. t. cz. 20. §-áról s már abban is méltatlankodva jeleztem azt, hogy a püspöki hivatal felterjesztéseire még csak nem is válaszolnak. E cikkem egyik novemberi számban jelent meg, a mire szerkesztő úr a rá következő számban „még egyszer a kongruáról“ czim alatt sürgős folyamodásra hívta fel a lelkészeket, — akkor már kezeink között volt a kultuszminiszteriumnak fentjelzett leirata, a melylyel kiutalványozza 15 lelkész részére az államsegélyt.)*

Ime ezekből láthatja szerkesztő úr, hogy a dunántúli egyházkerületi intézőség éppenséggel nem hallgatott. De sőt ezúttal azt is jelezhetem, hogy most sem hallgat el, mert a kiutalást s a kérvények elintézése körül észlelt eljárást igen mostohának, kegyetlennek s a törvény szellemével össze nem egyeztethetőnek találja s ezért újból felterjesztést intéz a miniszteriumhoz. Gyurátz püspök úrnak ide vonatkozó körlevele már szét is lett küldve.

Midőn arra kérem, hogy mindazt méltóztassék tudomásul venni, mély tiszteletem és őszinte nagyrabecsülésem kifejezése után vagyok szerkesztő úrnak Pápa, 1902. január 2. készsége hiva:

Mohácsy Lajos ev. püspöki titkár.

A békési ev. egyházmegye jan. 8-án tartotta tisztválasztó közgyűlését. Haviár Dani a felügyelői, Veres József az esperesi székot foglalták el; jegyzők lettek Keviczky László, Okályi Adolf, dr. Bikádi Antal, Torkos Kálmán; pénztáros Scholcz Gyula; a szarvasi tógimnáziumi bizottság tagjai: Veres József, Haviár Dani, dr. Haviár Gyula, Zvarinyi János.

Orosházán január 5-én választotta meg az egyházközség a lelkészt az alvégi állomásra, titkos szavazással. A beadott 984 szavazatból Kovács Andor hernádvécsei lelkész 832 szavazatot kapott.

Selmeczbánya. Régi dal, kedves dall! Régi dicsőség, új dicsőség! Ez utóbbit legkevésbé kereste és keresi az ev. helybeli nőegylet s mégis megtalálta. Hirdeti ezt utolsó karácsonyfája is, melyet még advent 4-ik vasárnapján az egyház szegényei s árvái részére, a leányiskola termében felállított. Adományából felülötzetett teljesen 19 fiút és 14 leányt; 24 munkaképtelen asszonyt s 2 ugyanilyen férfit ellátott ruhával s élelmi szerekkel. Az árvák öröme s szívélyes köszönete, a velők örvendezők szemeibe nem egy könnyű esett, mely a meghatottság s evangéliumi hit gazdag jutalmazásáról beszélt. — Hadd hangozzék e dal szerte e hazában s szerezzen az elhagyatott árváknak s keresetképtelen szegényeknek, mennél több jó barátot s pártfogót!

H. V.

*) De az egyetemes gyűlésen történt felszólalásom utáni Szerkesztő.

A protestáns unió. A Jám bor Ernő herceg születésének háromezredik évfordulója alkalmából tartott ünnepen II. Vilmos császár örömet fejezte ki a felett, hogy ez az ünnep egybeesik egy másik ünnepnappal, mely különösen alkalmas arra, hogy a szívet felmelegítse a béke és az egyetértés eszméjeért. Utalt a közelfekvő Wartburgra, a honnét a Luther-dal világhódító útjára indult és hangsúlyozta, hogy életének legfőbb célja Németország evangélikus egyházainak egyesítése.

El Rómától! Franciaországban erősen terjed a mozgalom, a melynek célja a római befolyás megtörése. A „Siécle“ érdekes jelentéseket közöl e részben Corézze departementből. E szerint Madranges község katolikus lakossága a mult év folyamán szinte egytől egyik áttért a protestáns hitre. A mult év elején Madranges környékén 16 községben indult meg ugyanilyen mozgalom. S nem egyes hívek, hanem a község egész előljárósága, élén a polgármesterrel, protestáns lelkészt hozattak a katolikus plébános helyébe. Treignacban szintén megindult ily irányban a mozgalom. Ebben a városban különös mód jutott kifejezésre az emberek áttérése. A volt katolikus hívek muzeumot létesítettek és homlokzatára írták: „A babona muzcuma.“ Ide összehordták a rózsafüzereket, inakönyveket, szent képeket stb. Őszszesen harminczkilencz községben indult meg a protestáns hitre való áttérés mozgalma. Corézze departementben egy évvel ezelőtt csak egy protestáns lekipásztor volt, most már hét van. De ez is kevés. Egy katolikus pap kijelentette, hogy ötven református pappal az egész departementet egy év alatt protestánsá tehetik. Bussière a departement képviselője a „Radikal de la Corrèze“ czimű újságban legutóbb ezeket írta: „A Croix (klerikális újság) büszke lehet elért eredményeire. Mindennapi harcával újabb győzelmeket arat. A protestantizmus, a mely számos megundorodott és felháborított katolikus szemében a tiltakozás formája, megdöbbentő mód terjed. Tegnap még alig ismerték a departementben és ma már templomai, papjai, nagyszámú hívei vannak. A tömeg tisztelettel és rokonszenvvel hallgatja a református lelkészek előadásait.“

Katolikus Sajtó-Egyesület. Csehország Teschen városában a Canisius-sajtóegyesület legutóbb megtartotta első közgyűlését. A titkár jelentése szerint az egyesület az elmúlt első évben három röpiratot adott ki, melyek közül az egyik „Lelkiismeretbeli kötelesség“ czimvel kioktatja a katolikusokat, hogy csakis katolikus lapokat olvassanak. A többi művek közt van az „Igazság“ czimű, melyet az egyesület 10,000 példányban

küldött szét válaszul a „Los von Rom“ című a katolikus röpiratra. Az egyesületnek 13 alapító, 145 pártoló és 206 tagja van — egy évi főnállás után. Az egyesületnek az egyes kerületekben bizalmi férfiak vannak, kik ellenőrzik az egyházellenes és zsidósajtó működését és sajtóbíróság, czáfolat, nyilatkozatok stb. útján kényszerítik az ellenséges sajtót támadásainak és hazudozásainak visszavonására, a katolikus világiak is lelkesedéssel küzdenek az egyesület hatalmassá tétele érdekében. — Hogy ilyesmiben is más országbeli katolikusoknak kell előtünk járniok!

Angol egyházak jövedelme. Az angol egyházi szervezetek között a legnagyobb és a legtekintélyesebb a Church of England. Ennek évi jövedelme alapítványokból, földbirtokból és a hívek járulékából 115.080.000 korona, a mihez önkéntes adományok révén évenként még átlag 150.120.000 korona járul, vagyis az egész jövedelem 265.200.000 koronát tesz ki. A baptisták és az independensek évi budgetje 2.000.000 korona, a wesléyanusoké 30.000.000 korona. A presbyterianusok egyházának jövedelme, noha a hívek száma csak 258.000. 5.231.420 koronát tesz ki. Az üdv hadseregének pénztárába évenként átlag 1.200.000 korona folyik be, a 120.000 főre menő zsidóság egyházi budgetje pedig 3.000.000 koronát tesz ki. Angliában tehát évenként összesen 380.000.000 korona jut egyházi célokra.

IRODALOM.

Magyar állam. (Azon mozgalom miatt fakad ki, mely szerint Ausztriában a németek tömegesen lesznek protestánsokká. Ezt a mozgalmat eleinte kicsinyelték, gúnyolták, kinevették a r. katolikusok. később a kormány befolyását használták fel elnyomására. Ma már másképp beszélnek.) „Kiszámíthatatlan, mennyit ártott már e féktelen forradalmi mozgalom a katolikus egyháznak s botrány, hogy mennyire istápolják azt a velünk szövetkezett protestáns Németországból.“ (Magyarországban a r. kath. egyház érdekében történik nagyon sok, a nemzet rovására, a római befolyás vezetése alatt; s erre joggal mondhatnók: kiszámíthatatlan, mennyit ártott már a r. kath. alsó és felső papság néppárti féktelen forradalmi mozgalma a nemzet békéjének, s botrány, hogy mennyire istápolják azt a velünk szövetkezett r. kath. Olaszországból a pápa részéről. Gondolja meg a M. Á.: ha az evangélikusok a német császártól, a görögök a muszka czártól, a szerbek a szerb királytól kérnének és fogadnának el utasításokat magyar politikai kérdésekben: hova lenne a nemzeti egység és béke. Mi jögon pa-

naszolja fel a M. Á., hogy Ausztriában a németországiak is segítik a mozgalmat, hiszen csak felekezeti szempontból segítik. Miért ne volna ez nekik szabad? Könnyű megjósolni, hogy az evang. mozgalom idők folytán átesap Magyarországra is, mert a r. kath. egyház itt is féktelen forradalmi mozgalmat ápol a római pápa és egyház kizárólagos érdeke szolgálatára, a nemzeti béke és érdekek elnyomásával. Ezt pedig soká egy nemzet sem tűri, nem tűri a magyar sem. Félre Rómával, ez hangzik Ausztriában, Franciaországban, Spanyolországban, Olaszországban, ez fog hangzani Magyarországon is!)

Magyarország és a világ. A tudomány óriás lépésekkel halad egységesítés felé. Mind több és több fizikai és társadalmi jelenség csoportosul egy alapok körül. A fizika kimutatta, hogy hő, fény, elektromosság mind csak a mozgás más-más formái. Az irodalomtörténet és folklóre napról napra inkább megvilágítja azt a tényt, hogy a nemzetek bizonyos időszakoként nagyjában körülbelül egy eszmekörben mozognak, egy szellemi niveau vanak. A történelem megmutatja, hogy a különböző korszakok eseményei nagyjában egy alapokból vezethetők le s ugyanazon okok mennyire ugyanazon hatást hozták létre mindig és mindenütt, annyira, hogy felületes néző előtt szinte úgy látszik, mintha a történelem ismételné önmagát. A történelemből bizonyos megfigyeléseket, szinte szabályokat lehet levonni, s a nemzetek mintha mind egy cél érdekében működnének. A magyar szellem tevékenységét a világtörténet különböző fázisaiban még nem láttuk beillesztve a világ egyetemes történetébe. Dr. Marczali Henrik kitűnő tudósunk az első magyar történettudós, ki egyenlő buzgalommal tanulmányozza a világnak és saját nemzetének történetét, s világtörténeti nagy munkájában pontosan és alaposan kimutatja a magyar nemzet szerepét a világ egyetemes történetében. Ez a nagy munka 12 kötetben jelenik meg. Egy-egy gazdagon illusztrált kötet ára diszes félbörkötésben 16 korona. Füzeteként is kapható 60 fillérjével A 146. füzet most hagyta el a sajtót. Megjelen minden héten egy füzet. Kapható a kiadóknál (Revai Testvérek Irodalmi Intézet Reszvénytársaság Budapest, VIII., Üllői-út 18. sz.) s minden hazai könyvkereskedés útján, havi részletfizetésre is

Sárospataki lapok. „Bármint értelmezze azonban Z. N. és a püspökök, vagy a r. kath. egyház a keresztyénség kifejezést, annyi bizonyos, hogy a körül valóságos tojástáncot jár. Mikor Szent István napjának a megünnepléséről van szó, akkor a protestánsok keresztyén voltára hivatkozva követeli annak egyházi megünneplését. Mikor a keresztyénség Magyarországra való behozatalának 900 ados évfordulója megünnepléséről volt szó, akkor tisztán magát tekintette keresztyénnek,

s azt az ünnepet kizárólag a maga részére foglalta le. Mikor a ker. Magyarország helyreállítását hangstülözta: hivatkozva a protestánsok ker. voltára, azokat is be akarja vonni az akcióba. S mikor a vallásegyenlőség törvénybe iktatott nagy elvének a prot. keresztényekkel szemben való megvalósításáról van szó az egyenlő jog, a törvény és igazság nevében: akkor az ellen kézzel-lábbal hadakozik, meghüsitására minden lehetót elkövet. Pedig hát a 48. XX. végrehajtása szintén a ker. Magyarország megerősödését jelentené. Igen! De nem pápás értelemben, mert „katholicismus és keresztényiség egy,” tehát küzdeni kell ellene! Valóban ez is pápás igazság!

Erdélyi protestáns lap. „Mondjuk ki őszinten: államkormányzatunkkal szemben a katholicizmus hatalom. Elméleti jogviszonyaink szerint a kath. vallás éppen úgy nem állam-vallás, mint a többi; valóságban azonban: több az állam-vallásnál. Nem munkatárs, hanem rendelkező úr, ki nagyon is duzzog; — nem azért, ha valamiben sérelme van, mert erre alkalom nem esik, hanem — ha az állam, kedvéért nem tagadja meg más felekezeteknek a levegőhöz való jogát. Bizony valóságos káromkodás számba jöhet, mikor napjainkban akadnak, a kik nem általják panaszkodni, kiabálni a kath. egyház elnyomatásáról, üldöztetéséről. — De hat e kiabálások, követelődzések, jogforrállások, — ha tán némelyek előtt képtelenségnek latszik is, ez nagyon is betolyásolják államkormányzatunkat. Hogyan szólana egy miniszter férfias bátorsággal, mikor egy hath. főpap kívánja, hogy hagyományos képzelgésének támogatására, fehérnek állapitassék meg a fekete!? (Gondoljunk csak az erdélyi püspöki cím kérdésre.) — Vagy a mi az újabb törvényhozási alkotásokban oly nagy mértékben felzúditotta a kath. szövívők méltatlankodását: az egyházi politikai reformok, vajjon a katolikus kívánalmak vereségét jelentené? Határozottan nem. A sérelem minden józan gondolkozó előtt csak képzelgés. Sőt, ha a kiindulást vesszük, az elkeresztelési ügyben folytatott megfélemezhetetlen visszaéléseiknek találtak törvényes alapot. — Ám azért az elnyomatás miatti panaszoknak részükül vége nincs.

És a míg a kath. jogtalan kiváltságok ez érzékenység által valóságos „ne bántsd virágokká” válnak: mit teszünk mi? Emelné fel a protestantismus érdekeinek, legtisztább jogainak megóvására szavát valaki világi jelesaink közül? Sőt ellenkezőleg az elakuvás szelleme dominál mindenütt, a hol komoly hangnak kellene felemelkednie. Most a „szabadelvűség,” majd a kormányzattal való „jóviszony,” itt valamely látszólagos „vivmány” biztosítása, ott anyaszentegyházunk szellemi „felsőbbségének” önérvetes czímen nagy „felül-emelkedettséggel” mondunk le érdekeinknek védelmezéséről és csitítgatják el befolyásos világi

vezetőink a méltatlankodás kitoréseit és leszik „néma gyermekké” egyházi kormányzó testületeinket, a kinek természetesen „anyja sem értheti a szavát.” Felsőbb egyházi hatóságaink így építik meg az államkormány részére az aranyhidat azon mélységek felett, melyeket provinciális egyházi életünk betöltésre tár fel az előtt. Sérelmeink, panaszaink bizonyos apathiával láttatnak el. S hogyan kívánhatnók az államkormánytól, hogy komolyan vegye azokat, ha mi magunk sem vesszük latszólólag komolyan? Csodálkozhatunk-e, ha a megalázásunkat képező állami döntések támaszpontot keresnek abban, „hogy az egyházi hatóság sem tulajdonit jelentőséget a kérdésnek.” Végrehajtására be kell látnunk egyházi érdekeink erőlyesebb felkarolásának szükségét. Fel kell ismerünk, hogy a lábra kapott irány mellett, a belül sorvasztó közönyösség és kívülről felkapartott számba sem vétel kiszámíthatatlan romlásba jutatja anyaszentegyházunkat.”

Protestáns egyházi és iskolai lap. „Az 1848. XX. t. cz. végrehajtásának ügye nem politikai, hanem állami, nemzeti és felekezeti kérdés. Helyes, megnyugtató megoldása csak az e törvény által érintett legmagasabb állami, nemzeti és egyházi érdekek elfogulatlan mérlegelése és kiegyeztetése mellett lehetséges. Éppen azért a kérdést a párt- vagy éppen felekezeti politika sekélyes talajára hurczolni s belőle párt- vagy felekezeti kérdést csinálni nem lehet és nem szabad. A végrehajtásnál ugyanannak az államböccseségnek, nemzeti közvéleménynek és felekezeti elfogulatlan-ságnak kell szerepelnie és érvényesülnie, a mely magát a törvényt létrehozta. Párt- vagy felekezeti politika terére hurczoltatva azonban a kérdés egyoldaluvá is tétetnék, szükségtelen és a megvalósítást lehetetlenné tevő politikai és felekezeti ellentéteket támasztana. Az 1848. XX. t. cikk végső elemzésében nem vezet egyébre, mint az egyháznak teljes szekularizációjára. Ezt pedig okos ésszel nem kívánhatjuk, mert azzal el kellene vettetnie autonómiánk is. Nem a teljes vagy a részleges szekularizáció alakjában tartom tehát szükségesnek az 1848. XX. t. cz. végrehajtását, nem is úgy, a mint a törvény mondja, hogy „minden bevett felekezet egyházi és iskolai szükségei közálladalmi költségek által fedeztessenek,” hogy legelső sorban eltüntessenek azok a kirívó ellentétek, a melyek a róm. kath. és a többi bevett egyházak között az államhatalomhoz való viszonyukban feltűnnek, szóval, hogy a törvénybiztosította teljes egyenlőség és viszonyosság valóban meglegyen; azután pedig, hogy a róm. kath. egyházi vagyoni felhasználásának kellő ellenőrzése mellett, a többi egyházak oly aránylagos állami dotációt nyerjenek, a mely szükségleteiknek megfelel, lehet. ségessé teszi a teherviselés méltályossa tételé

és a nemes versenyt. E dotációt pedig kívánom nem évenként utalványozandó részletekben, hanem egy összegben; nem kikötött czélokra, hanem szabad rendelkezésre; nem autonómiánk csorbításával, hanem annak teljes megőrzésével és restaurálásával pusztán csak az állami superinspectio alkalmazásával. — Kívánom ezt nemcsak azért, mert jogunk van hozzá, hanem főként azért, mert autonómiánk megóvása és restaurálása, valamint egyházunk létevérdéke sürgetőleg követeli. Sürgetésünket azonban ne keverjük össze a politikával, hanem a szükséges lépéseket egyházi hatóságaink útján tegyük meg. Hogy jogaink könnyebb érvényesítése végett megnyerjük államférfiainkat, törvényhozóinkat s az egész nemzeti közvéleményt, arra törekednünk kell minden alkalmas módon: egyházi és napi sajtóban, röpiratokban, meetingeken stb., csak egytől óvakodjunk, hogy a kérdést párt, vagy felekezeti politika tárgyává tegyük, mert ügyünk akkor elveszett.“

Nyilt kérdés.

Ev. ref. vallású férj felekezetenkívülivé lesz, most a közigazgatási hatóságnál bejelentette, hogy ág. hitv. ev. vallásúvá lesz; ezt a közigazgatási hatóság (főszolgabíró) hivatalos átiratban jelenti az ág. hitv. ev. lelkészi hivatalnak. Ennek alapján fölveheti-e ez kétszeri jelentkezés nélkül az ev. egyház hivei közé?

TEMETŐ.

A kecskeméti ágost. hitv. evang. egyházközség mély fájdalommal jelenti, hogy Kresák Pál 1860—1872-ig rendes néptanítója, 1872-től kántor-hitoktatója — volt 48-as honvéd tüzér — itteni 41 évi buzgó és áldásos működése után folyó hó 1-én életének 70-ik évében az Úrban elhunyt.

ÜZENETEK.

Kézirat visszaküldésére nem vállalkozom.

M. M. Helyzete ez: 1898-ban 200 frtot kapott fizetése kiegészítésül; ez azóta megeszűnt, mert a congrua kiegészítette fizetését 600 frtra 67 frttal. Kérvényét évenként megújította, de választ sem kapott rájuk. Most tehát kevesebb a jövedelme,

mint a congrua előtt volt. Eppen ezt panasztoltam én föl az egyetemes gyűlésen! A törvény szerint joga van a congruán kívül a régi segélyből annyira a mennyivel az 1600 koronára fölmegy, még pedig évről-évre külön kiszámítva; a kérvényt az esperes és püspök útján a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez kell beadni. Az eredményről annak idején szíveskedjék értesíteni. — **L. J.** 1902. első felének végéig. — **A. J.** Köszönöm! — **P. S.** Köszönöm!

Pályázat.

A nógrádi ág. hitv. ev. egyházmegegyéhez tartozó poltári

LELKÉSZI ÁLLOMÁS

lemondás folytán megüresedvén, annak betöltése czéljából pályázat hirdettetik. A magyar és tót nyelv ismerete szükséges. Javadalom a congrua összeírás szerint: kerten és lakáson kívül 2607 kor. Pályázók f. évi márczius hó 1-ig alulírtnál jelentkezhetnek.

Kelt Szirákon, 1902. január hó 7-én.

Wladar Miksa

nógrádi ev. főesperes.

2 1—1

HÖNIG FRIGYES

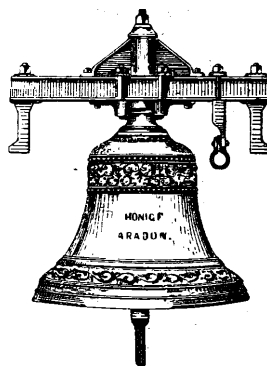
gőzüzemre berendezett

harang- és ércöntődeje, szivattyú-gyár

ARAD, Rákóczy-utca II—28. szám.

— Alapított 1840-ben. —

A legnagyobb állami éremmel kitüntetve 1890-ben

Ajánlja cs. és kir. szabadalmazott harangjait, melyekkel bármely más haranggal szemben **40% súly és ár megtakarítás éretik el.**

Kitünő jó hang és tartósságáért **10 évi szavatolás!**

A legkedvezőbb fizetési feltételek!

Vasúti szállítás ingyen.

Forgatható vasharangfelszerelések és vasharangállványok. **Régi harangoknak** forgatható vasszerelésre való átalakításuk avagy azoknak **csekély felülfizetés mellett új harangokkal való becserelésük.**

Bővebb felvilágosítás és képes árlapok kívánatra **díjmentesen küldetnek.** 10 24—22

Orosházán, nyomtatott Veres Lajos gyorssajtóján.